

שב"חים בישראל - האם המדיניות הישראלית נגד מגפת הקורונה תרמה לגידול בתעסוקתם?

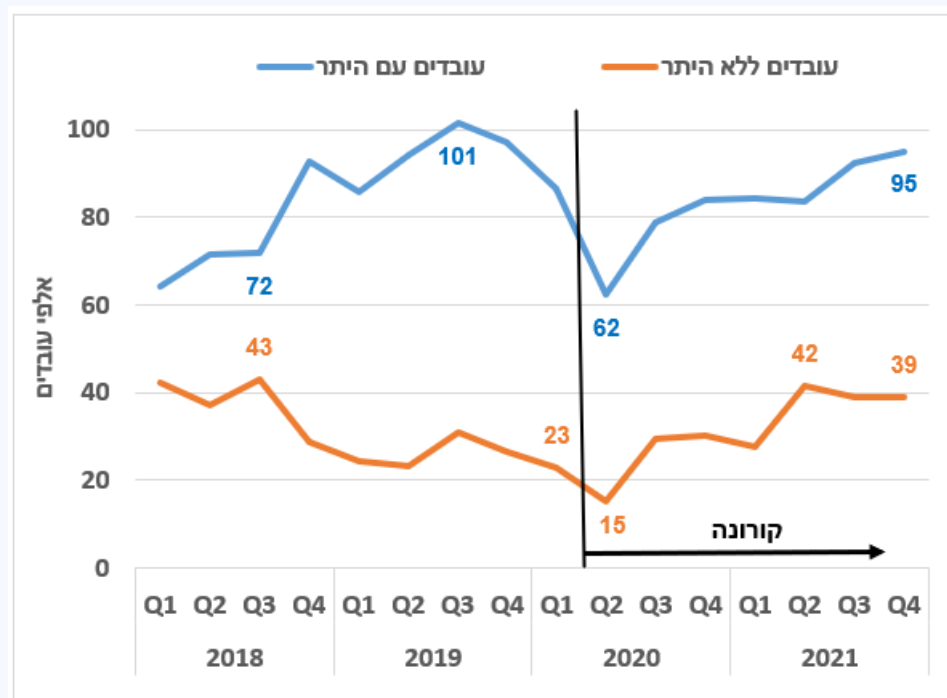
חגי אטקס וופאק עדנאן | 8 במאי, 2022 | גיליון 1596

הפיגועים שבוצעו בבני ברק, בתל אביב ובאלעד על ידי שוהים בלתי חוקיים (שב"חים) הציפו את סוגיית קלות החדירה לישראל דרך המכשול בין ישראל לגדה המערבית והשהייה בישראל ללא היתר. למעשה, מספר השב"חים בישראל גדל מכ- 20 אלף ערב פרוץ מגפת הקורונה לכ-40 אלף ברוב שנת 2021, בעיקר ממעבר של עובדים בהיתר לעבודה כשב"חים. סביר כי המדיניות הישראלית בתקופת הקורונה, כחובת הלינה בישראל ועלויות העסקה נלוות של עובדים בהיתר, כמו גם הסטתם של גורמי אכיפה לאכיפת תקנות הקורונה, תרמו לגידול בתעסוקה כשב"חים. מנגד, סגירת הגדר בעקבות הפיגועים מצמצמת את התעסוקה של שב"חים בישראל שכמעט מחציתם אינם נשואים והנם יותר צעירים בהשוואה לעובדים בהיתר.

במאמר זה נעשה שימוש בסקרים פלסטיניים כדי לבחון את הגידול במספר העובדים הפלסטינים מהגדה המערבית העובדים בכלכלה הישראלית (ישראל הריבונית וההתנחלויות) עם היתר עבודה בישראל וללא היתר עבודה, מפרוץ מגפת הקורונה (רביע שני של 2020-2021). בתחילת משבר הקורונה ירד מספר העובדים בלי היתר (קו כתום בתרשים 1) מכ-23 אלף עובדים ברביע הראשון של 2020 לכ-15 אלף עובדים ברביע השני, שבמהלכו הוטל סגר הקורונה הראשון. אולם, לאחר מכן גדל מספר העובדים בישראל בלי היתר והגיע לכ-40 אלף עובדים החל מהרביע השני של שנת 2021. יש לציין כי הגידול בתעסוקה בלי היתר בישראל במהלך משבר הקורונה עומד בניגוד ל**[פגיעה בתעסוקה לא פורמלית במהלך משבר הקורונה בכלכלות רבות](#)**, לרבות במזרח התיכון.

במקביל, מספר העובדים בהיתר בכלכלה הישראלית (קו כחול בתרשים 1), שעמד על כמאה אלף עובדים ערב מגפת הקורונה, צנח לכ-62 אלף עובדים ברביע השני שבמהלכו הוטל סגר הקורונה הראשון. מספר העובדים בהיתר התאושש בהדרגה במחצית השנייה של 2020 ובמהלך 2021. אולם, גם בשלהי 2021 מספר העובדים בהיתר טרם חזר לרמתו ערב המגפה.

עובדים פלסטינים בישראל ובהתנחלויות בהיתר וללא היתר, 2018-2021 אלפי עובדים

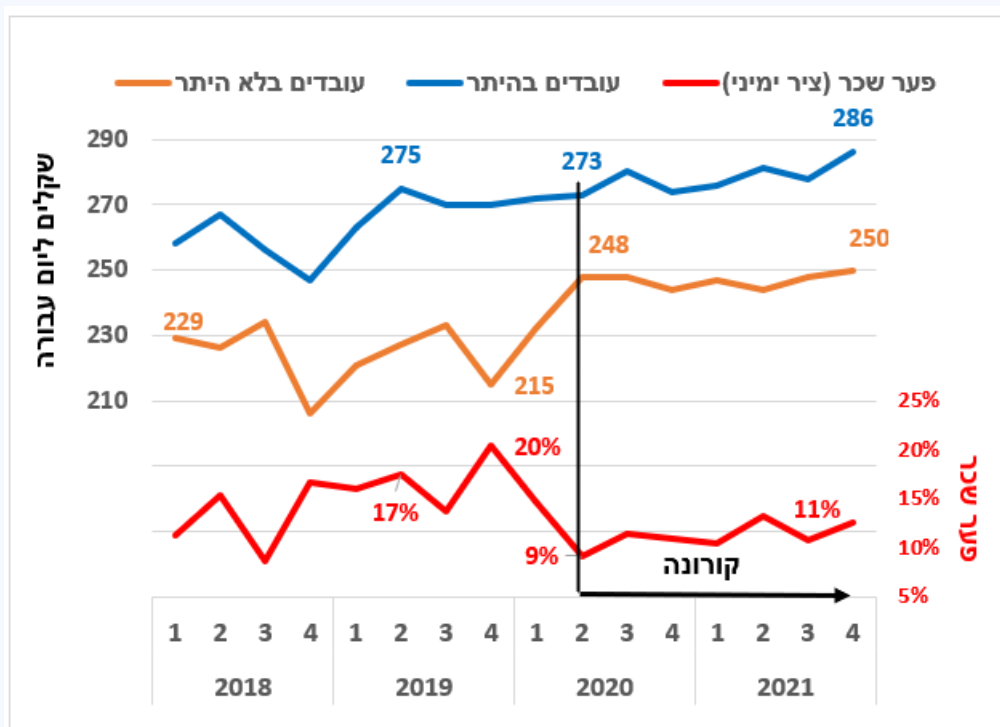

מקור: סקרי כוח האדם, הלמ"ס הפלסטיני

המגפה לוותה גם בצמצום פער השכר בין עובדים בהיתר לעובדים בלי היתר (קו אדום בתרשים 2): השכר היומי של עובדים בלי היתר (קו כתום) קפץ עם פרוץ מגפת הקורונה ברביע השני של 2020 בכ-11 אחוזים, אך השכר של העובדים בהיתר (קו כחול) עלה במתינות. הגידול המהיר במספר העובדים בלי היתר במקביל להתאוששות האיטית במספר העובדים בהיתר, וגם עליית השכר של העובדים בלי היתר ביחס לשכר בהיתר, מעלים את ההשערה כי במהלך מגפת הקורונה גדל הביקוש בישראל לעובדים בלי היתר על חשבון העובדים בהיתר.

שכר יומי של עובדים פלסטינים בישראל בהיתר וללא היתר ופער השכר,

2018-2021 שקלים ליום ואחוזים

מקור: עיבודי INSS לסקרי כוח האדם, הלמ"ס הפלסטיני

בסיס הנתונים

מחקר זה מנתח את הנתונים הגולמיים של סקרי כוח האדם (סכ"א) הפלסטיניים בשנים 2018 – 2021. הסכ"א הנם סקרי משק בית הנערכים באופן שוטף על ידי הלמ"ס הפלסטינית. בכל רביע נסקרים כ-6 אלפים משקי בית בגדה, הכוללים כ-14 אלף תושבים בני 10 ומעלה, כולל עובדים בישראל. נציגי משקי הבית נשאלים על אודות מאפייני עבודתם של בני משק הבית, כולל תעסוקה בישראל - בהיתר או בלעדיו. מאחר שהסקר נערך על ידי הלמ"ס הפלסטינית, אין אנו חוששים מהימנעות מדיווח על תעסוקה בישראל ללא היתר ישראלי.

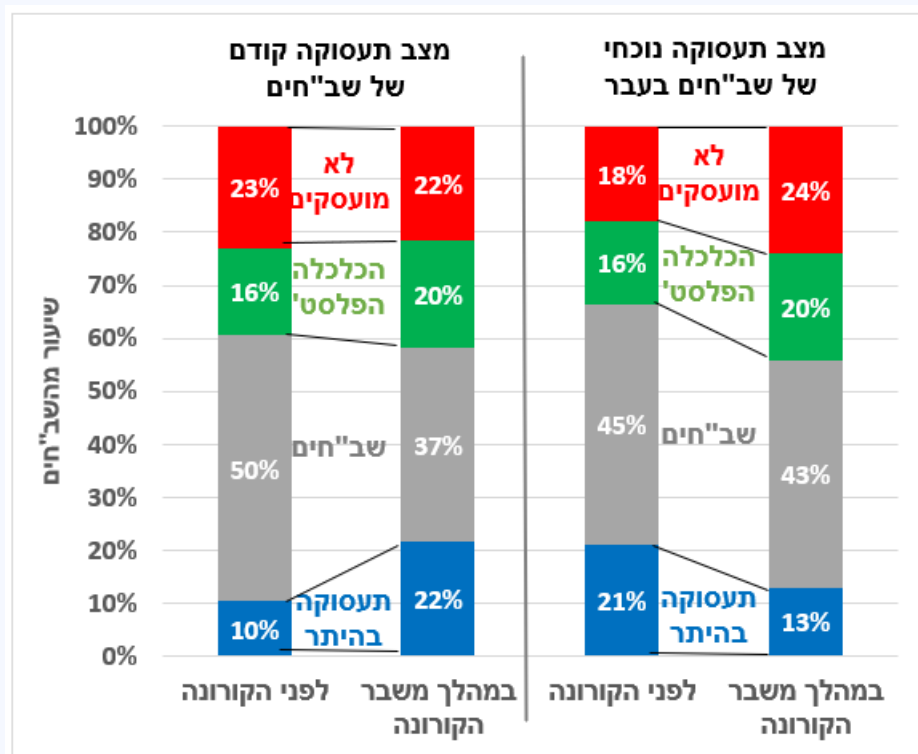
ככלל, הלמ"ס הפלסטינית סוקרת את אותו משק בית ארבע פעמים: בשני רביעים עוקבים בשנה נתונה ובשנה שאחריה (לדוגמה רביעים ראשון ושני בשנים 2018 ו-2019). כך ניתן לעקוב אחר מעברים של נסקרים בין מקומות ומצבי תעסוקה שנה אחר שנה. אולם, הדגימה של משקי בית חדשים נפגעה במהלך משבר הקורונה. על כן, אנו אומדים את המעברים בין מצבי תעסוקה ברביע נתון לבין הפעם האחרונה שפרט נסקר בשנה-שנתיים שלפני הריאיון.

מעבר עובדים בין מצבי תעסוקה לפני ובמהלך משבר הקורונה

ניתוח של מעברים בין מצבי תעסוקה מצביע על ירידה באטרקטיביות של תעסוקה בהיתר ביחס לתעסוקה בלי היתר במהלך משבר הקורונה: שיעור שב"חים שבעבר עבדו בהיתר מכלל השב"חים הוכפל מ-10 אחוזים לפני הקורונה ל-22 אחוזים לאחר פרוץ משבר הקורונה, ואילו שיעור השב"חים בעבר שעברו לתעסוקה בהיתר ירד מכ-21 אחוזים לפני הקורונה לכ-13 אחוזים במהלך משבר הקורונה (סימונים כחולים בתרשים 3). במקביל, שיעור העובדים בהיתר שהמשיכו לעבוד בהיתר ירד במהלך משבר הקורונה (מ-74 אחוזים ל-68 אחוזים) וחלקם עבר לעבוד בישראל כשב"חים (לא מוצג בתרשים). מעבר העובדים בהיתר לתעסוקה כשב"חים דחק את השב"חים לתעסוקה בכלכלה הפלסטינית בשכר יחסית נמוך או למצב של היעדר תעסוקה (סימונים ירוקים ואדומים בצד הימני של תרשים 3).

מצב תעסוקה קודם (שנה+) של עובדים בישראל בלא היתר,

לפני הקורונה (2017 - 2020 רביע 1) ותוך כדי מגפת הקורונה (2020 רביע 2 - 2021)

מקור: עיבודי INSS לסקרי כוח האדם, הלמ"ס הפלסטינית

אם כן, הירידה באטרקטיביות של התעסוקה בהיתר ביחס לתעסוקה בלי היתר משתקפת בצמצום פערי השכר היומי בין עובדים בהיתר ושב"חים (תרשים 2), במעבר עובדים בהיתר לתעסוקה כשב"חים או בכלכלה הפלסטינית, ובדחיקה של שב"חים לתעסוקה בכלכלה הפלסטינית או לאבטלה/יציאה משוק העבודה (תרשים 3).

ניתן להציע מספר הסברים לירידה באטרקטיביות של התעסוקה בהיתר במהלך משבר הקורונה ביחס לתעסוקה כשב"חים. בתחילה, הכניסה של עובדים בהיתר הוגבלה במהלך סגרי הקורונה, ובימי עבודה רבים העובדים לא יכלו לעבור במעברי העובדים ונכנסו דרך הפרצות בגדר ההפרדה. לאחר מכן הוסדרה התעסוקה בהיתר של עובדים שחויבו ללון בישראל למשך מספר שבועות, כאשר חלק מעלות הלינה וביטוח הבריאות של העובדים בישראל הושטו על המעסיקים הישראליים. בנוסף, גורמי אכיפה, שפעלו לצמצום תעסוקת שב"חים, הוסטו במהלך משבר הקורונה מעבודתם הרגילה לפיקוח על יישום תקנות הקורונה. אם כך, המדיניות הישראלית לצמצום הדבקה בקורונה באמצעות המגבלות על עובדים פלסטינים בהיתר עוודדה כניסת עובדים בלי היתר וכלי פיקוח, שהיו עלולים להאיץ את הפצת המגפה. הגידול במספר השב"חים התאפשר גם עקב עצימת עין של גורמי הבטחון לכניסת השב"חים לישראל.

צמצום תעסוקת השב"חים פוגע בעובדים צעירים וברווקים

סגירת הפרצות בגדר בעקבות הפיגועים בתל אביב ובבני ברק צפויה לפגוע בתעסוקה של שב"חים, שהנם צעירים בכ-4 שנים בהשוואה לעובדים בהיתר. בנוסף, כמחצית מהשב"חים רווקים לעומת כעשירית מהעובדים בהיתר. מאפיינים אלו משקפים את התנאים לקבלת היתר עבודה בישראל, שכוללים 'סטאטוס נשוי' וכללו בעבר תנאי של גיל 25 ומעלה. השכר היומי של בעלי ההיתרים גבוה בכ-13 אחוזים מהשכר של השב"חים והשכר החודשי ברוטו גדול בכ-23 אחוזים עקב ימי העבודה הנוספים שהעובדים בהיתר מועסקים. אולם, כמחצית מהעובדים בהיתר משלמים לספרים כ-2,450 ש"ח בחודש עבור היתר העבודה. כך, השכר החודשי הממוצע של שני סוגי העובדים עמד ב-2021 על כ-4,400 ש"ח.

טבלה: מאפייני עובדים בהיתר ובלא היתר, 2021

עובדים בלא היתר	עובדים בהיתר Documented	
33.7	37.5	גיל (שנים)
46%	11%	שיעור רווקים
10.1	10.5	שנות לימוד
42%	61%	ענף בניה (אחוזים)
39.2	38.2	שעות עבודה בשבוע
18.0	19.9	ימי עבודה בחודש
247	278	שכר יומי
4,435	5,468	שכר חודשי ברוטו
	44%	שיעור רכשי היתרים
	2,458	מחיר היתר בחודש
4,435	4,351	שכר חודשי נטו
36.8	88.9	מספר עובדים (אלפים)

מקור: עיבודי INSS לסקרי כוח האדם, הלמ"ס הפלסטינית

סיכום והמלצות

המעבר של פלסטינים העובדים בהיתר לתעסוקה כשב"חים בעקבות מדיניות המאבק בקורונה, שהגבילה וייקרה את העסקת העובדים בהיתר, מדגישה את הצורך לאזן בין נוחות התעסוקה בהיתר ועלויות ההעסקה בהיתר - בפרט כאשר מכשול ההפרדה פרוץ. על כן, ראוי שרפורמות עתידיות בהסדרי התעסוקה הפלסטינים בישראל יימנעו מלדחוף עובדים ומעסיקים לעבוד בדרכים לא פורמליות כחלק מהכלכלה השחורה בישראל.

הגידול במספר השב"חים התאפשר גם עקב עצימת עין של גורמי הבטחון לכניסת השב"חים לישראל דרך פרצות ידועות בגדר. על פי ציטוטים בתקשורת, [גורמי בטחון מעריכים כי תעסוקת השב"חים בישראל מסייעת לשמירה על היציבות הביטחונית, ומביאה תועלת כלכלית לרשות הפלסטינית ולישראל](#). הפיגועים שאירעו באחרונה בישראל מדגישים דווקא את הסיכונים הביטחוניים הגלומים בקלות החדירה והשהייה בישראל. גם התועלת הכלכלית לישראל הינה לכלכלה השחורה, המנוגדת למדיניות הממשלה המכוונת להילחם בהון השחור ולצמצם את השימוש במזומן. זאת ועוד, התעסוקה של השב"חים אינה מוגבלת לענפים שהוקצו להם היתרים והיא עלולה לפגוע בתעסוקת עובדים ישראלים חסרי השכלה גבוהה בענפים אחרים.

סגירת הפרצות בגדר המסתמנת בעקבות הפיגועים האחרונים והידוק הפיקוח על התעסוקה של פלסטינים צפויים לצמצם את כניסת השב"חים לשטח ישראל, וצמצום זה צפוי לסייע למעסיקים פלסטינים שהתקשו בשנה האחרונה להעסיק עובדים עקב התחרות עם המעסיקים הישראליים. בה בעת, צמצום הכניסה של שב"חים יפגע בעיקר בצעירים לא נשואים, שכיום מתקשים לקבל היתר עבודה. מאידך גיסא, מצב זה יגדיל את הביקוש לרכישת היתרי עבודה בישראל באמצעות ספסרים ומדגיש את הצורך ברפורמה שתצמצם סחר לא חוקי זה. מומלץ לבחון האם 'סטאטוס נשוי' כתנאי לקבלת היתר עבודה אכן מסייע לצמצום סכנת הטרור.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט